

№ 22 (567)
Чэрвень 2015 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

bfk.by

У нумары:

☞ **Асоба ў краязнаўстве: фізік з вандроўнай душою –** стар. 3

☞ **Памяць: самы дарагі здымак – з Рэйхстагу –** стар. 4

☞ **Ініцыятыва: вандроўныя шляхі па Беларусі –** стар. 5

Першая экскурсія ў «Сялянскай хаце»

На тым тыдні...

✓ **1 чэрвеня** Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны музей Якуба Коласа ў рамках святкавання Міжнароднага дня абароны дзяцей правёў акцыю «Якуб Колас – дзецям».

Якуб Колас значную частку свайго жыцця прысвяціў педагагічнай працы. Пачынаў народным настаўнікам (так называлі тых, хто вучыў сялянскіх дзяцей у вясковых школах); ён аўтар падручніка для маленькіх вучняў «Другое чытанне для дзяцей беларусаў», асноўным матэрыялам для якога сталі фальклорныя творы, якія Колас лічыў найлепшай крыніцай для выхавання маладога пакалення.

✓ **2 чэрвеня** ў мінскай галерэі «Ў» адбылася прэзентацыя аўдыякнігі Генадзя Бураўкіна «Голас Паэта», якая пабачыла свет супольным намаганнем студыі «Гукапіс» кампаніі prastoga.by, Саюза беларускіх пісьменнікаў і Арт-Сядзібы.

✓ **3 чэрвеня** ў Літаратурным музеі Петруся Броўкі адбылася сустрэча ў межах адукацыйнага праекта «Еўрапейскі каледж Liberal Arts у Беларусі» (ECLAB). Пад час яе Валянцін Акудовіч распавёў пра тэарэтычныя і практычныя бакі літаратурнага працэсу ў нашай краіне за апошнія дваццаць гадоў. Фармат сустрэчы з беларускім літаратарам-філосафам прадугледжваў вольную дыскусійную пляцоўку. Удзельнікі маглі даведацца, якія тэндэнцыі, тэмы круцілі віры беларускай літаратуры перыяду незалежнасці, які генезіс гэтых тэмаў, адкуль узнікае новае і ці ўпісанае тое, што адбываецца, у міжнародны кантэкст. Таксама былі абмеркаваныя пытанні, што тычыліся ўзаемадзеяння літаратуры з іншымі мастацтвамі.

✓ **3 чэрвеня** ў Рэспубліканскай мастацкай галерэі Беларускага саюза мастакоў адкрылася выстаўка, прысвечаная 70-годдзю заснавання Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў. Яна стала працягам добрай традыцыі акадэміі – да знакавых датаў рабіць творчую справаздачу пра сваю дзейнасць перад грамадскасцю краіны.

На выстаўцы прэзентуюць свае дзясяці гады мастацкі факультэт і факультэт дызайну і дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва. У сценах акадэміі яшчэ ў гады вучобы найбольш таленавітыя студэнты пад кіраўніцтвам выкладчыкаў ствараюць сапраўдныя ўзоры мастацтва – варта ўзгадаць мазаічныя творы на фасадзе храма-помніка Усіх Святых у Мінску, роспіс царквы ў в. Баркалабава Быхаўскага р-на і інш.

✓ **8 чэрвеня** ў Мемарыяльным музеі-майстэрні З.І. Азгура ў межах праекта «Музейны театр» адбыўся канцэрт беларускага гурта «The Unlimited Trio». Яго ўдзельнікі Аляксандр Ясіцкі (баян), Мікіта Крэйн (гітара) і Ілля Чарнаклінаў (альт) – лаўрэаты міжнародных конкурсаў, выступаюць у Чэхіі, Германіі, Аўстрыі, Польшчы, Швецыі і іншых краінах.

Сябры! Не забудзьцеся падпісацца на «Краязнаўчую газету» на 2-ю палову 2015 года

Пра мінулае Сёння Дзеля будучыні

підпісны індекс: індывідуальны – 63320 ведамасны – 633202

Музей у школьным двары

Напрыканцы мая адбылася доўгачаканая ўрачыстасць – адкрыццё ў нашай школе яшчэ аднаго, чацвёртага, музея – «Сялянская хата». Пошук музейных прадметаў для яго аўтар гэтых радкоў праводзіў звыш сарака гадоў.

Першапачаткова частка сабранага была размешчаная ў этнаграфічным раздзеле гістарычнага музея, што быў створаны амаль трыццаць гадоў таму. Але там нельга было размясціць вялікія рэчы. Толькі з прызначэннем у 2006 г. новага дырэктара школы Валянціны Атрошка задума набыла практычны накірунак.

Каб зрабіць музей больш аўтэнтчным, вырашылі знайсці для яго старую вясковую хату, перавезці яе і нанова збудаваць. Справа цягнулася некалькі гадоў: то не было патрэбнага будынка, то вялікая цана, то вялікая адлегласць ад Мёраў. У 2010 г. на тэрыторыі школы, дзякуючы падарунку выпускнікоў, быў пасаджаны яблыневы сад. У ім пакінулі месца для будучага музея. Нарэшце ў 2013 г. з дапамогай вадзіцеля Чапукоўскай СШ М. Драбы была знойдзена хата ў в. Чапукі-2, гаспадарамі якой былі нашчадкі сям'і Бялёвіча. Як кіраўнік гістарычнага музея, я ўважліва аглядзеў будынак і прыйшоў да высновы, што хату можна перабудаваць пад этнаграфічны музей. Неабходныя сродкі для набыцця былі знойдзены з дапамогай начальніка райсельгасхарчу В. Бялько і яго намесніка В. Гагалінскага, а таксама мною і дырэктарам школы. Летам 2013 г. пачалі разборку і перавозку хаты і часткова гаспадарчых пабудоваў. Калі разбіралі хату, высветлілі, што колькі бярвенняў кухні і варыўні падгнілі, як і частка ўсталявання і падлогі. Пазней гэта ўскладніла пабудову музея.

Разам з рабочымі школы Раманам Кук'янам і Віталем Грыгаровічам я найперш перавёз рэчы 1930 – 1960-х гг., што захаваліся ад гаспадароў, каб зрабіць будучы інтэр'ер хаты-музея больш сапраўдным. Далей пачалі здымаць шалёўку і шыфер хаты, разбіраць пліту і печ, а потым і сцены. Тады транспартам дапамаглі загадчык Мёрскага РАА В. Драба, дырэктар райаграсервіса Сушко.

Толькі ўвосень пачаліся працы па ўзвядзенні будынка. Час прыспешваў, старыя бэлькі, калі іх не накрыць страхой, маглі зазіму падгніць і стаць непрыдатнымі для пабудовы. Таму я і мой сын, настаўнік гісторыі СШ № 3 Антон шчыравалі на будоўлі, не зважаючы на надвор'е, кожную вольную хвіліну да самага змяркання. Асабліва цяжка даводзілася дабудоўваць другі трохсценнак, бо кожны вянец неабходна было падганяць нанова, мяняючы старыя падгнілыя бярвенні. Але да пачатку 2014 г. асноўны будынак быў узведзены і накрыты шыферам (на гонт сродкаў не было).

(Заканчэнне на стар. 6)

Ноч здароўя ў ... музеі

Незвычайнае мерапрыемства адбылося 22 мая ў музеі-сядзібе «Пружанскі палацык», якое праходзіла ў рамках акцыі «Ноч музеяў». Гасцей чакаў сюрпрыз – імпрэза была прысвечаная незвычайнай тэме, што, на першы погляд, не мае дачынення да музейнай справы. Гэта нетрадыцыйная меды-

Васільевіч мяняе прафесію». Далей публіку сваім дзіўным меца-сапрана скарыла оперная спявачка, лаўрэат шматлікіх рэспубліканскіх і міжнародных фестываляў Джамілія Амандурдыева, якая прыехала ў горад свайго дзяцінства.

Кожная музейная плячоўка ператварылася ў са-

яно – лекавае ўздзеянне музейнай тэрапіі! А тэраса музея на адзін вечар ператварылася ва ўтульную фітачаёўню, дзе адвары, настоі ды іншыя прысмачкі разам з кансультацыямі па выкарыстанні лекавых зёлак прапапоўвалі супрацоўнікі музея «Дом траўніка» з в. Стрельна Іванаўскага раёна. Зала прыроды на некалькі гадзінаў стала сібірскай тайгой. Тут дэманстравалі апошнія распрацоўкі Новасібірскага даследчага інстытута: лекавыя мазі, зубныя пасты, вітаміны і зборы. Пахла піхтай ды ігліцаю. А ў фае працавалі выстаўка літаратуры па нетрадыцыйных метадах лячэння, падрыхтаваная супрацоўнікамі Цэнтральнай раённай бібліятэкі, кансультацыйныя пункты па лячэбнай касметыцы, а народны майстар Марыя Кулецкая праводзіла майстар-клас аквагрыму. Ахвотнікі змаглі набыць сувеніры на памяць – «бабы-сенніцы», выкананыя супрацоўнікамі Пружанскага Дома рамёстваў.

Асаблівае ўражанне зрабіла музейная арт-тэрапія, якая праходзіла ў галоўнай выставачнай зале, дзе змешчаныя трынаццаць працаў нашага земляка, мастака-перадзвіжніка Станіслава Жукоўскага, чый 140-гадовы юбілей адзначаўся нядаўна. Супрацоўнікі музея правялі семінар па тэме «Арт-тэрапія – мастацтва жыць у гармоніі», дзе прапанавалі розныя метадыкі ўздзеяння мастацтва на псіхічны стан чалавека. Гучалі таксама раманы ў выкананні Святланы Машкала і творы класікі ў выкананні калектыву «Archi» (мастацкі кіраўнік Вольга Барысюк). Сінтэз жывалісу, спеваў і класічнай музыкі даў свой плён: глядачы атрымалі масу пазітыўных эмоцыяў і адчуванняў, усвядомілі, што музей – найлепшы доктар душы.

*Валянціна НІДЗЕЛЬКА,
навуковы супрацоўнік
музея-сядзібы
«Пружанскі палацык»*

цына і здаровы лад жыцця. Мерапрыемства называлася «Ноч. Музей. Здароўе». Нязвыклым на гэты раз быў і дрэс-код: вечаровыя ўборы саступілі месца белым медыцынскім халатам.

У гэтую ноч палацык стаў месцам, дзе ў адзінае цэлае злілося духоўнае і матэрыяльнае, душэўнае і цялеснае. Музейныя залы ператварыліся ў своеасаблівыя тэрапеўтычныя пляцоўкі, дзе кожны змог пачуць прафесійныя адказы на шматлікія пытанні, завязаць прыемныя знаёмствы з цікавымі людзьмі, атрымаць патрэбную кансультацыю і практычную дапамогу.

Адкрылі святыя навучэнцы харэаграфічнага аддзялення Дзіцячай школы мастацтваў імя Рыгора Шырмы (Пружаны) арыгінальным нумарам на медыцынскую тэматыку (у пастаноўцы Н. Клімонавай) пад музыку з кінастужкі «Іван

праўдныя школы здароўя, дзе можна было пазнаёміцца з сучаснымі і народнымі метадыкамі аздараўлення. Уся прастора было прасякнута водарамі эфірных алей (сеанс ароматэрапіі праводзілі спецыялісты з Кобрына). У Салоне лекарны медыцынскага цэнтры «Медыаквант» з Брэста прапапоўвалі лекавыя кіслародныя кактэйлі, тут жа некалькі смельчакі выпрабавалі на сабе «пірсінг» п'яўкамі (гірудатэрапія); павышаным попытам карысталася іглаўколанне вушной ракавіны: па абяцанні вынік экспрэс-метаду (хуткае пахудненне) утварылася чарга. А ў суседняй зале прапапоўвалі паслугі навуковы цэнтры «Энерготон»; у іншай працавала незвычайная «студыя», дзе фатаграфавалі аўру. І ва ўсіх наведнікаў, і сталых, і дзіцяй, яна была падобнай – свяцілася ўсімі колерамі вясёлкі! Вось

Развагі аб кнізе

Кароткая гісторыя і сучаснасць Кальварыі

Даследчыца беларускай культуры Ала Сакалоўская выдала ў 1997 годзе кнігу «Кальварыя». Гэта была першая спроба вывучэння старых пахаванняў на тэрыторыі Беларусі. Выданне нават было ўганараванае прэміяй імя Ф. Багушэвіча, якую ўручае Беларускі ПЭН-цэнтр.

Праца А. Сакалоўскай была выдадзеная з дапамогаю мінскага Чырвонага касцёла, а прадмову да яе напісаў пробащч гэтага храма ксёндз-магістр Уладзіслаў Завальнюк. Годам раней, у 1996 годзе, выйшла кніжка пра Кальварыю ў Польшчы. Аўтары яе – Т. Чарняўская і А. Ярашэвіч, кніга мела назву «Рымска-каталіцкі цвінтар Кальварыя ў Мінску на Беларусі», першы том серыі «Могілі на даўніх Усходніх Крэсах Рэчы Паспалітай». Яна ўяўляе сабой толькі рэестр, пералік імёнаў людзей без звестак пра тое, кім яны былі пры жыцці. Палякі апісалі збольшага толькі магільны Кальварыйскага касцёла. Наогул, польскія гісторыкі грунтоўна даследуюць сваю Айчыну і суседнія краіны. У тым ліку і могількі. У іх шмат пішацца і выдаецца кнігі і альбомаў пра старыя могількі. У тым ліку і пра варшаўскія гістарычныя могількі Старыя Павонзкі і вайсковыя могількі Павонзкі.

І пра добра вядомыя беларусам Альшанскія могількі ў Празе таксама выйшла вялікая кніга дырэктара гэтых могількаў Яраслава Шэйвля. Шмат розных выданняў пра старыя могількі Масквы і Пецярбурга выдаецца ў Расіі. Даследчыкі там працуюць грунтоўна і пільна. Хочацца прыгадаць, напрыклад, такія кнігі, як «Исторические кладбища Петербурга» Аляксандра Кабака і Юрыя Піруткі, «Жизнь московских кладбищ. История и современность» Юрыя Рабіна, «Кладбищенские истории» Барыса Акуніна і Рыгора Чхарцішвілі, куды ўвайшлі 6 эсаў пра могількі Еўропы, і шмат іншых.

Чаму я пачаў размову пра могількі? Ды таму, што нядаўна атрымаў ад краязнаўца і гісторыка з Мінска Аляксея Шалахоўскага яго невялікую кніжачку «Кальварыя. Гісторыя і сучаснасць» (Мінск: «Ковчег», 2015). Выданне налічвае ўсяго 40 старонак, з іх – 22 старонкі фотаздымкаў Кальварыі (старыя і сучасныя выявы). Вядома ж, пра Кальварыйскія могількі можна напісаць дзясяткі тамоў, тым больш, што там знаходзяцца 50 тысячаў пахаванняў (для параўнання – на Альшанскіх у Празе блізу 2 мільёнаў). Тым не менш і гэта шмат: тысячы людзей з рознымі лёсамі і розных нацыянальнасцяў знайшлі свой вечны спачын на мінскай Кальварыі. Некаторых з іх А. Шалахоўскі прыгадвае, у прыватнасці, Алесь Письмянкова, Алесь Траяноўскага, Яўгена Куліка, Вячаслава Адамчыка, Алесь Асташонка, Івана Навуменку, Яна Матусевіча, Вацлава Іваноўскага, Янку Лучыну і іншых вядомых асобаў Беларусі.

Мы ўсе далёка не тафафілы – людзі, якія любяць могількі ці вандроўкі па могільках. Проста на могільках, асабліва старых, гістарычных, добра адчуваецца сувязь часоў. Там мацней успрымаеш і сэнс чалавечага жыцця, узаемаадносін людзей, памяць пра іх.

У 1943 годзе ў лістападзе быў застрэлены партызанамі беларускі грамадска-палітычны дзеяч, паэт, публіцыст, журналіст, рэдактар газеты «Новы шлях» і «Беларускай (Мінскай) газеты» Уладзіслаў Казлоўскі (1896 – 1943). Яго пахавалі на Кальварыйскіх могільках. Цікава, а ці вядомая сёння яго магіла і ці ёсць на Кальварыі помнік на магіле?..

Як піша А. Шалахоўскі, на Кальварыі пахаваныя некалькі дзясяткаў святароў, у тым ліку Ян Віткевіч, Язэф Ваявоцкі, Фларыян Шыткевіч, Станіслаў Рудніцкі, Алесь Далідовіч і іншыя. Хацелася б больш даведацца пра гэтых асобаў, пра іх жыццёвы шлях і шлях да Бога...

Мае рацыю аўтар кнігі пра Кальварыю, што гісторыя яе даволі багатая і загадкавая. Цяпер толькі распачынаюцца разгадкі. Верыцца, што наперадзе будуць даследаванні і альбомы не толькі пра мінскую Кальварыю, але і пра іншыя старыя могількі нашых гарадоў і мястэчак, дзе пахавана шмат вялікіх асобаў Бацькаўшчыны, тых, хто ствараў беларускую гісторыю.

*Сяргей ЧЫПРЫН,
г. Слонім*

Грамадскае аб'яднанне «Беларускі фонд культуры», «Краязнаўчая газета» выказваюць шчырыя спачуванні навуковаму супрацоўніку Літаратурнага музея Янкі Купалы, сябру Рады Беларускага фонду культуры Паўлу Каралёву з нагоды заўчаснай смерці яго маці **КАРАЛЁВА Наталлі Анатольеўны** – кіраўніка аддзела культуры Першамайскага райвыканкама г. Мінска.

Ігар Гатальскі нарадзіўся 7 чэрвеня 1965 года ў Мінску. Вацька Валерый Фёдаравіч і маці Раіса Цімафееўна (дзев. Мінчанка) Гатальскія працавалі інжынерамі ў Інстытуце тэхнічнай кібернетыкі Акадэміі навук БССР.

Прозвішча Гатальскі лічыцца беларускім шляхецкім ці нават польскім. На Магілёўшчыне, дзе жыў яго дзед Фёдар Фёдаравіч, у пачатку XX стагоддзя былі паны Гатальскія. Яны валодалі маёнткамі ў цяперашніх Краснапольскім і Чэрыкаўскім раёнах. Маёнтак Прыдарожжа пані Гатальскай размяшчаўся недалёка ад вёскі Лабанаўка Чэрыкаўскага раёна, дзе жылі продкі бабулі па лініі маці. Магчыма, што далёкія продкі маці Ігара – Халаевы – працавалі на далёкіх продкаў ягонага дзеда Фёдара – паноў Гатальскіх.

Ігар вучыўся ў мінскіх школах № 62 і № 66. У 1987 годзе паспяхова закончыў Беларускі політэхнічны інстытут (цяпер Беларускі нацыянальны тэхнічны ўніверсітэт). Паводле размеркавання быў накіраваны на працу ў Фізіка-тэхнічны інстытут АН БССР у галіне парашковай металургіі. Але праца звычайнага «тэхнара» яго не вельмі вабіла. З дзяцінства ён любіў вывучаць геаграфічныя карты, атласы, чытаць кнігі па гісторыі Беларусі. Вывучаў схемы Мінска, пазней – ваколіцы горада, потым зацікавіўся болей далёкімі падарожжамі па Беларусі і па суседніх краінах (Літва, Расія, Польшча ды іншыя).

Пазней у Ігара Валер’евіча абудзілася цікавасць да гарадскіх святаў, дзе высту-

Асоба ў краязнаўстве

Ад парашковай металургіі – у шлях па Беларусі

Да 50-годдзя Ігара Гатальскага

Высокаадукаваны, высокапрафесійны, гісторык, краязнаўца, экскурсавод Ігар Гатальскі мае тэхнічную адукацыю інжынера-механіка. Але добра ведае геаграфію Беларусі, гісторыю народаў, мястэчкаў, вёсак і ўрочышчаў, вывучае помнікі і знаходкі. Ён вельмі адказна ставіцца да сваёй працы, да кожнай экскурсійна-турыстычнай паездкі старанна рыхтуецца, каб не трапіць часам, як кажучь, у нявыкрутку.

паў у танцавальных масоўках, з’явілася цікавасць да доўлідства: наведваў музеі, «Беларускую хатку», удзельнічаў у літаратурных і мастацкіх вечарынах, вывучаў вусную народную творчасць. Не абмінаў таксама нацыянальныя святы – Купалле, Каляды, Ноч Музэяў, імпрэзы ў Заслаўі, на «Талацэ».

З восені 1989 года да пачатку 2000-х распрацаваў і ажыццявіў шмат вялікіх (5 – 6 дзён) роварных падарожжаў з сябрамі-талакоўцамі. Вандруючы па мясцінах Беларусі, Ігар знаходзіў

невядомыя яму помнікі, розныя рэчы, рэшткі храмаў, закінутых сядзібаў. Даследаваў збудаванні Мінскага ўмацаванага раёна 1930-х гадоў.

У пачатку 1990-х гадоў І. Гатальскі далучыўся да клуба «Беларуская хатка», дзе ладзіліся лекцыі і сустрэчы з пісьменнікамі, артыстамі, навукоўцамі, наведваў мастацкія выстаўкі ды іншыя імпрэзы. На той час кіравала гэтым клубам Ала Ходан. Экскурсіі і турыстычныя паездкі, у якіх Ігар браў удзел ужо як кіраўнік паездкі,

прывялі да таго, што ён пакінуў «размову з металам» у АН БССР і перайшоў у гуманітарную сферу, пачаў супрацоўнічаць з турыстычнымі фірмамі, якія запрашалі яго як экскурсавода, займеў пэўную вядомасць у турыстычных колах тады, калі была развалена сістэма падрыхтоўкі кадраў экскурсаводаў у Беларусі і не была яшчэ наладжаная новая.

Атрымаўшы турыстычнае пасведчанне, Ігар паводле прапановы дэканата Вышэйшай школы турызму Беларускага нацыянальнага эканамічнага ўніверсітэта быў запрошаны ў Навучальна-вытворчы камбінат № 2 Фрунзенскага раёна г. Мінска выкладаць экскурсазнаўства. На гэтай пасадзе Ігар працаваў шэсць гадоў.

У 1999 годзе ў БДУ адкрылася Вышэйшая школа экскурсаводаў і менеджараў турызму, і Ігар Валер’евіч адначасова з працай у НВК атрымаў вышэйшую адукацыю – турыстычную. Тэма курсавой працы гучала так: «Патэнцыял турызму ў Мінскай вобласці».

Потым І. Гатальскі працаваў у турыстычнай фірме «Мінскі абласны турыстычны цэнтр», турыстычнай фірме Заслаўя «Заслаўе-Тур». Горад Заслаўе ў 2005

годзе прадстаўляў Беларусь на Міжнародным фестывалі хлеба ў Італіі, куды Ігар у складзе дэлегацыі вазіў наш, беларускі, хлеб.

У 2003 годзе І. Гатальскі далучыўся да дзейнасці грамадскага аб’яднання «Этнагістарычны цэнтр «Явар»». Ён вывучае сакральную геаграфію Беларусі – старажытныя і сучасныя культывыя мясціны, мясцовыя легенды, міфы, паданні, быліны і былічкі.

Экспедыцыі «Явара», акрамя запланаваных пошукаў, прыносялі і прыносяць Ігару нечаканыя адкрыцці і ўзбагачаюць яго веды пра Беларусь. У гэтых экспедыцыях яму часта даводзілася выконваць ролю «штурмана», які пракладвае шлях на карце да самых цяжка даступных мясцінаў і, звычайна, паспяхова. Экспедыцыі дазваляюць І. Гатальскаму ўсебакова пазнаёміцца з тымі куткамі краіны, дзе ён ніколі не бываў, пабачыць рэальны стан гісторыка-культурнай спадчыны на месцы, жыццё людзей у глыбінках Беларусі, адзначыць стан дарог і атрымаць задавальненне ад змены ландшафтаў у падарожжы па краіне.

У 2003 годзе І. Гатальскі пазнаёміўся з гісторыка-краязнаўчым аб’яднаннем «Прылуцкая спадчына», якое дзейнічае ў вёсцы Прылуці Мінскага раёна ў мясцовым цэнтры народнай творчасці (пра яго мы падарожжаў распавялі ў мінулым нумары. – «КГ»).

З 2007 года ён быў кіраўніком «Прылуцкай спадчыны» і разам з заснавальнікам аб’яднання Інэсай Кароль працаваў тут доўгі час, прымаў актыўны ўдзел у падрыхтоўцы і выданні шэрагу краязнаўчых атласаў для аўтатурыстаў, дзе змешчаныя звесткі пра цікавыя для наведвання гістарычныя, культурныя, прыродныя ды іншыя аб’екты і мясціны.

І. Гатальскі лічыць, што галоўнае ў чалавеку – дабрыня, спагадлівае стаўленне да іншых, уменне прабачаць, разважліваць у прыняцці рашэнняў, цяропліваць.

Жадаю паважанаму спадару Ігару Валер’евічу моцнага здароўя, шчасця, доўгіх гадоў жыцця і ўсяго добрага, чаго ён сам сабе жадае.

Анатоль ВАЛАХАНОВІЧ

Нашы віншаванні

Брэсцкі абласны краязнаўчы музей сёлета адзначае сваё 70-годдзе. Краязнаўчы музей у Брэсце быў адкрыты вясной 1941 г., але пад час вайны ўсе яго экспанаты былі знішчаныя. 27 сакавіка 1945 г. было прынятае рашэнне аб стварэнні абласнога гістарычнага музея, а 11 чэрвеня 1945 г. Савет Народных Камісараў БССР падтрымаў гэтую ініцыятыву пастановай «Аб аднаўленні абласных гісторыка-краязнаўчых музеяў у гарадах Гомелі, Бабруйска, Пінску і Брэсце». 14 верасня

1948 г. Брэсцкі гарвыканкам вырашыў перадаць пад музей будынак Крыжаўзвіжанскага касцёла, пабудаванага ў 1856 г. Першая пастаянная экспазіцыя пачала дзейнічаць у 1957 г. З 1990 г. музей размяшчаецца ў будынку пачатку XX ст., які ўключаны ў зону гістарычнай планіроўкі і забудовы Брэста.

Асноўны фонд музея і яго філіялаў налічвае больш за 160 тысячаў адзінак захоўвання, навукова-дапаможны – больш за 55 тысячаў адзінак. У музейных экспазіцыях прадстаўлены асноўныя тыпы раслінаў і жывёлаў, акамянеласці мелавога перыяду мезазойскай эры: марскія вожыкі, губкі, ракавіны марскіх малюскаў і інш. Асобная зала прысвечаная Белавежскай пушчы. Музейны збор налічвае

больш за 20 калекцыяў, сярод іх – археалагічная, нумізматычная, калекцыя этнаграфіі і прадметаў побыту. Таксама ў музеі захоўваюцца два дзясяткі скарбаў, знойдзеных на тэрыторыі Брэсцкай вобласці.

У музея ёсць чатыры філіялы: археалагічны музей «Бярэсц», музей «Выратаваныя мастацкія каштоўнасці», мастацкі музей, «Камянецкая вежа».

Беларускі фонд культуры і рэдакцыя «Краязнаўчай газеты» віншуюць супрацоўнікаў музея з юбілеем устаноў, зычаць паспехаў у іх нялёгкай, але, несумненна, цікавай працы, натхнення, здароўя і дабрабыту.

Рэдакцыя «Краязнаўчай газеты» і ГА «Беларускі фонд культуры» далучаюцца да віншаванняў і шчыра зычаць даўняму сябру здароўя, плёну і новых адкрыццяў. Спадзяемся таксама, што супрацоўніцтва з ім як чытачом і аўтарам нашага выдання будзе доўгім.

Ад Дзевяніцы да Берліна, ці Нашы пераможцы ў Рэйхстагу

Напярэдадні 70-годдзя Вялікай Перамогі даведалася цікавыя факты пра дзядулю сваёй калегі. Бібліятэкар Бярэзінскай ЦБС Наталля Несцяранка – унучка чалавека, які дайшоў да Берліна і быў сярод тых байцоў, якія ўздымалі сцяг Перамогі над Рэйхстагам.

Павел Салдаценка (1922 – 1977) родам з Магілёва, скончыў Магілёўскае педагагічнае вучылішча, пасля

браў удзел у штурме сталіцы Германіі, за што ўзнагароджаны медалём «За ўзяцце Берліна».

Пад час баёў у Берліне немцы надумалі затапіць метро – паадчынялі шлюзы, і вада пачала затапляць станцыі. Павел Васільевіч акурат тады быў у метро і не разгубіўся: знайшоў нейкі вінт, падплыў і стаў яго круціць. Гэта выратавала людзей, якія там былі. За знаходлівасць ён быў адзначаны медалём «За адвагу». Мужчына меў таксама медаль «За баявыя заслугі» і ордэн Вялікай Айчыннай вайны.

У цэнтры вёскі Дзевяніца, дзе ў брацкай магіле пахаваныя 9 мірных жыхароў, узведзены помнік закатаваным людзям, якія не выдалі сваіх родных.

Першае пытанне, якое задаў Павел Васільевіч сваёй жонцы, калі вярнуўся з фронту, запомнілі на ўсё жыццё: «Ніхто немцам не служыў?». Пасля вайны П. Салдаценка працаваў настаўнікам пачатковых класаў у в. Замасточча, быў дырэктарам школы, выбіраўся дэпутатам Высокагорскага сельскага Савета.

Пасля смерці ўсе дакументы, лісты і фотаздымкі ваеннага часу родныя аддалі ў школьны музей. У сям'і застаўся адзіны, але самы дарагі фотаздымак – «Нашы пераможцы ў Рэйхстагу».

Не ганарыцца такім дзядулем немагчыма!

*Кацярына ЛЯСУН,
бібліятэкар Бярэзінскай ЦБС*

працаваў па накіраванні ў в. Дзевяніца, дзе і ажانیўся з мясцовай дзяўчынай Ганнай Лучына.

Калі пачалася вайна, пайшоў у партызаны, быў падрыўніком у партызанскім атрадзе № 120 пад камандаваннем Кандрата Баранава. У гэты час паліцаі выдалі ўсе партызанскія сем'і фашыстам. Немцы арыштавалі яго жонку, а гадавалую дачку паспела забраць чужая жанчына і выдаць за сваю дачку. Праз нейкі час жонцы атрымалася ўцячы ў лес да партызанаў.

Пасля вызвалення Беларусі Павел Васільевіч пайшоў на фронт, удзельнічаў у вызваленні Варшавы. Потым

Царкоўнае краязнаўства

У імя Бога і народа

Нашыя чытачы могуць угадаць, што сёлета мы двойчы пісалі пра святароў Георгія і Мікалая Хільтовых, якія разам з жонкамі былі закатаваныя ў Калдычэўскім лагеры смерці. Гэтым жа разам, да дня пачатку Вялікай Айчыннай вайны, прапануем вашай увазе інфармацыю пра тое, як цяпер ушаноўваюць памяць святароў-пакутнікаў у іх родных мясцінах.

старшыні Клецкага райвыканкама Геннадзь Буйвіла. Ён з глыбокай павагай выказаўся аб подзвігу айца Георгія, які ў бадай што самы цяжкі для нашага народа час не пашкадаваў свайго жыцця, каб наблізіць вызваленне Радзімы. Пра айца Мікалая пранікнёна расказаў кандыдат гістарычных навук, дацэнт Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы Святлана Сілава. Яна

Словы «Ніхто не забыты, нішто не забыта» сталі нарэшчэ рэальнасцю ў дачыненні да братаў Хільтовых. Іх імёны былі вернутыя з цемры забыцця, хай сабе і амаль праз семдзесят гадоў. Нагадаю, што ў памяць пра іх былі падрыхтаваныя некалькі радыёперадачаў і тэлефільм, а летась у жніўні былі адкрытыя і асвечаныя мемарыяльныя дошкі: на сцяне клецкай Свята-Пакроўскай царквы ў памяць айца Георгія Хільтова і каля Свята-Іаана-Праддечанскай царквы ў в. Садовая (ранейшая назва – Блячын) у памяць айца Мікалая Хільтова.

Даніну памяці святарам-патрыётам аддалі землякі, сярод іх быў і намеснік

з'яўляецца аўтарам кнігі «Крыжовы шлях», выдадзенай у 2005 г. Беларускім Экзархатам, якая распавядае ў тым ліку і пра братаў Хільтовых.

Дабрачынны Клецкай акругі, цяперашні настояцель Свята-Пакроўскай царквы ў Клецку протаіерэй Мацвей Белавус і настояцель Свята-Праддечанскай царквы ў в. Садовая іерэй Андрэй Гладкі разам з царкоўным хорам спявалі братам Хільтовым «Вечную памяць». І мне здавалася, што разам з імі спяваюць і анёлы ў нябёсах, ушаноўваюць двух мужных святароў, якія аддана служылі не толькі Богу, але і Айчыне.

Мікалай ХІЛЬТОЎ

Пра што распавядаюць знаходкі

Новая кніга вядомага археолага і гісторыка Мікалая Плавінскага «Скарбы, курганы, замкі і іх даследчыкі» ўтрымлівае краязнаўчыя нарысы, прысвечаныя найбольш цікавым знаходкам скарбаў і археалагічным помнікам, праілюстраваныя шматлікімі фотаздымкамі, малюнкамі і рэканструкцыямі.

Першыя тры нарысы распавядаюць пра Брылёўскі і Гараўлянскі скарбы і «пояс Вітаўта», знойдзены ў скарбе з-пад вёскі Літва, гісторыю іх адкрыцця і выяўленыя пад час раскопак знаходкі, а таксама іх даследчыкаў.

Далей яшчэ больш цікавага. «Тамніцы сівых курганоў» апавядаюць,

як і дзеля чаго ствараліся курганы. Пра гісторыю Браслава, яго велічную Замкавую гару і пра што сведчаць выяўленыя там знаходкі, гаворыцца ў нарысе «Горад Брачыслава». «Замак каралевы Боны» – пра гісторыю даследавання Мядзельскага замка і яго вынікі.

Два нарысы – «Язэп Драздовіч і мінская брама» і «Дзе знаходзіўся Трывеж?» – знаёмяць чытача з малавядомымі фактамі дзейнасці

мастака на ніве беларускай археалогіі. Нарыс з загадкавай назвай «Сярэднявечныя «фотаздымкі»» прысвечаныя праблеме рэканструкцыі знешняга выгляду нашых продкаў, іх вопраткі, узбраення і прадметаў побыту.

У артыкуле «Адвечныя першапраходцы» аўтар распавядае пра прафесію археолага, якая моцна адрозніваецца ад вобраза, вядомага па фільмах пра рамантычных шукальнікаў скарбаў. Насамрэч археалагічныя разведкі і раскопкі – праца аднастайная і манатонная. Пад час раскопак, што могуць доўжыцца месяцамі і гадамі, марудна і скрупулёзна вывуча-

юцца культурныя адклады і фіксуюцца размешчаныя ў іх аб'екты і артэфакты, знаходкі мыюцца і падпісваюцца, а потым у «кабінетных» умовах кожная знаходка (а іх можа быць і дзясяткі тысячаў) замалёўваецца, фатаграфуецца і дэталёва апісваецца. А прыцягвае людзей у такой працы «магчымасць зазірнуць у мінулае, дакрануцца да рэчаў, якімі карысталіся нашыя далёкія прародкі і нават тысячы гадоў таму, адчуць цеплыню іх рук, увасобленую ў гліняным гаршчу ці бронзавым пярсцёнку, і такім незвычайным чынам наладзіць з імі размову, каб паспрабаваць зразумець, пра што яны думалі і што адчувалі».

Кніга напісана папулярна і будзе карыснай вучням і настаўнікам, краязнаўцам і ўсім, хто цікавіцца гісторыяй і культурай Беларусі.

Алесь Сачанка

«АЗС павінна стаць месцам, з якога пачынаюцца вандроўкі па Беларусі, – такую думку выказаў намеснік генеральнага дырэктара вытворчага аб'яднання «Белоруснефть» Сяргей Каморнікаў пад час прэзентацыі праграмы па садзейнічання развіццю турызму ў Рэспубліцы Беларусь «Belarus N». – Натуральна, што станцыі ператворацца яшчэ і ў своеасаблівыя інфармацыйныя пункты, дзе можна будзе даведацца пра цікавыя мясціны ў наваколлі, падабраць для сябе маршрут. Па сутнасці, наша кампанія пачынае прапаганду новай карыснай звычкі – вандраваць». Краіна мае выдатныя прыродныя і архітэктурныя славацкія, паляпшаецца інфраструктура па прыёме гасцей, таму, зазначыў выступоўца, неабходны «інфармацыйны каталізатар», каб прывесці рэсурсы, што маюцца, ва ўзгоднены камерцыйны рух.

Задума простая. Усе аўтазаправачныя станцыі «Белоруснефть» стануць яшчэ інфармацыйнымі, рэсурснымі і экіпіраванымі цэнтрамі для арганізацыі вандроўкі па краіне. Паколькі станцыяў на сёння больш за 540 – сетка краязнаўчых, этнаграфічных, архітэктурных, кулінарных ды іншых маршрутаў можа быць надзвычай вялікай і на любы густ цягам аднаго або двух дзён. У

Дзясяткі турыстычных шляхоў па краіне

цыя розных гатункаў сыру. Пераезд – і вандроўнікі трапляюць у сядзібу, абсталяваную пад... мышыны дамок (мышы – знаныя сыраеды!). Там чакаюць конкурсы, выправаванні, а хто захоча – можа спыніцца тут пераначаваць. Наступны прыпынак – фандзю (такая сырная страва, французская, з пылу жару) на прыродзе. Урэшце, у кропцы «Мышалюка» вандроўнікаў чакаюць розныя неспадзеўкі. А ў канцы – вяртанне да аўтазапраўкі. Ну, альбо дадому.

Плануецца, што тэматыка маршрутаў будзе разнастайная – кулінарыя, рамёствы, жывёлагадоўля, архітэктурныя помнікі, піўныя ці дранікавыя шляхі, не будуць забытыя аматары сярэднявечча і грыбоў-ягадаў, адпачынку пры вадзе і ахвочыя даведацца пра выдатных асобаў... Каб кожны не толькі глядзеў, але і на ўласным досведзе спасцігаў тую ці іншую галіну, мяркуецца, што тэматычныя маршруты будуць інтэрактыўныя, дзе магчыма ўсё пабачыць і памацаць, штосьці зрабіць сваімі рукамі, паўдзельнічаць у конкурсах, а дзе неабходна, то й занурыцца ў атмасферу, напрыклад, сярэднявечча на маршруце «Замкавы». У планах таксама – стварэнне або дапамога ў

стварэнні і рэкламаванні новых турыстычных сервісаў.

Усё не абмяжуецца годам ці двума. Запрошаныя на прэзентацыю далі старт шматгадоваму праекту. Таму з другога года дзейнасці плануецца заснаваць конкурсы на лепшы маршрут і на лепшую аграсядзібу. А сёлета будуць распрацаваны першыя шляхі-вандроўкі, пачне з'яўляцца друкаваная тэматычная прадукцыя, каталогі, сувеніры, што можна будзе знайсці на аўтазапраўках «Белоруснефть»; ужо створаны адмысловы партал belarusn.by, які будзе акумуляваць звесткі з розных рэгіёнаў і па рознай тэматыцы. Пакуль

ён запушчаны тэстава, але ўжо можна пазнаёміцца з ініцыятарамі праекта, агульнымі падыходамі, а таксама спампаваць і запоўніць заяўку на ўдзел. Такім чынам, кожны ахвочы можа прапанаваць сваю аграсядзібу, сваю мясціну, рэгіянальную цікавостку для стварэння канкрэтнага маршруту. Ствараецца таксама мабільны дадатак для вандроўнікаў, своеасаблівы навігатар для тых, хто выправіцца ў падарожжа, каб маршруты, цікавосткі, неабходная інфармацыя заўсёды былі пад рукой (дакладней, у мабільным тэлефоне або смарт-фоне).

С. Каморнікаў

кожны з іх трапяць ад адной да некалькіх аграсядзібаў, аб'яднаных адной тэмай.

Пад час прэзентацыі праекта арганізатары прадэманстравалі прынцып на прыкладным маршруце «Сырны». У першай кропцы турысты змогуць пазнаёміцца з сыраробствам, даведацца пра традыцыйныя гатункі, магчыма, пабачыць, як прадукт вырабляюць. Далей – магчымасць для ахвочых папрактыкавацца ў даенні каровы. У трэцяй кропцы будзе праходзіць дэгуста-

А. Раманаў

В. Кліцунова

Для своеасаблівай затраўкі арганізатары падрыхтавалі кароткі мультфільм (які таксама выкладзены па партале). Пад вядомую песню «Тры чарапахі» гурта «NRM» арганізатары з гумарам распавядаюць пра тых, хто ўключыўся ў спавіванне нашай дзяржавы стужкамі маршрутаў. Вось як пракаментаваў фільм яшчэ адзін ініцыятар праекта дырэктар камунікацыйнага агенцтва «Група НЭФ» Алег Раманаў:

– Мы ведаем старадаўнія погляды, што Зямля трымаецца на трох чарапах, на кітах, на слахах. І песня гэта ілюструе. У вобразе чарапахай мы адлюстравалі прадстаўнікоў дробнага бізнесу. Кіты – гэта прадстаўнікі буйнога бізнесу. Урэшце, сланы – гэта прадстаўнікі дзяржаўных органаў, асабліваю ўвагу мы мяркуем надаваць супраць з мясцовымі ўладамі. І дзякуючы праекту пажаняны прадстаўнікі той ці іншай мясцовасці змогуць прарэкламаваць свой рэгіён, звярнуць увагу на адметнасць таго ці іншага кутка краіны.

Пад час прэзентацыі выступілі таксама намеснік міністра спорту і турызму Рэспублікі Беларусь Міхаіл Партной, старшыня грамадскага савета па развіцці аграсектараў у Магілёўскай вобласці пры ўпраўленні спорту і турызму Магілёўскага аблвыканкама Сяргей Кулагін, начальнік аддзела продажаў і сервісу кампаніі «Белджи» Аляксей Крычмар і старшыня праўлення БГА «Отдых в деревне» Валерыя Кліцунова. На пытанне вашага карэспандэнта аб тым, калі магчымыя першыя вандроўкі па маршрутах «Belarus N», Валерыя Анатольеўна адказала:

– Маршруты будуць распрацоўвацца на месцах людзьмі, якія там жывуць. Ужо ёсць каманды людзей, якія працуюць. Напрыклад, у Валожынскім раёне хлопцы распрацоўваюць веламаршрут, працуюць з веласіпеднымі суполкамі. Уласна, яны ўжо летась шмат зрабілі. Практычна гатовы маршрут. А прадстаўнікі «Групы НЭФ» збіраюцца сумясціць прадстаўнікоў буйнога бізнесу з канкрэтнымі маршрутамі. Да прыкладу, велавандроўкі будуць цікавыя мотавелазаводу. Варта назваць таксама «Край жыватворных крыніцаў», таксама на Валожыншчыне, «Муховецка кумора» ў Кобрынскім раёне. Думаю, да пачатку ліпеня ахвочыя змогуць выправіцца ў першыя вандроўкі нашага праекта.

Уладзімір ПУЧЫНСКІ, фота аўтара

Турнір на зямлі Ваньковічаў і Манюшкаў

У Смілавічы едуць турысты, каб на свае вочы пабачыць мясціны, дзе прайшло дзяцінства знакамітых мастакоў «Парыжскай школы» Хаіма Суціна і Сэма Царфіна, старадаўні палац Ваньковічаў і Манюшкаў, дзе некалі малады Станіслаў Манюшка напісаў знакамітыя оперы «Страшны двор» і «Галька». Ёсць у гісторыі гэтага паселішча і яшчэ адна адметная старонка. Хаця ў маім родным мястэчку не было вопытных трэнераў ды вялікіх спартыўных залаў, тут пачыналі свой шлях у вялікі спорт такія вядомыя ў свеце людзі, як шматразовае паралімпійская чэмпіёнка Людміла Ваўчок, прызёр Алімпійскіх гульняў Валерый Шарый, чэмпіёны і прызёры чэмпіянатаў свету, Еўропы, Савецкага

Саюза і Беларусі, майстры спорту СССР і міжнароднай катэгорыі, заслужаныя трэнеры СССР і Беларусі Эдуард Гаравы, Яўген Агейчык, Віктар Абраменка і іншыя.

І вось нядаўна сюды на турнір па самба на прыз віцэ-чэмпіёна свету па самба, чэмпіёна Савецкага Саюза па дзюдо сярод студэнтаў Віктара Абраменкі з'ехаліся юныя барцы з розных куткоў краіны. Вядома ж, у турніры бралі ўдзел і маладыя самбісты з Смілавічаў.

Пачаліся спаборніцтвы з ускладнення кветак на магілу В. Абраменкі. Затым адбылася ўрачыстасць, дзе выступілі іх галоўныя арганізатары Яўген Агейчык і дырэктар Чэрвеньскай СДЮШАР Ігар Філічонак. Яны з задавальненнем успаміналі пра мінула-

годні падобны турнір у Смілавічах, зазначылі, што публікацыі пра яго ў «Краязнаўчай газеце» і «Раённым весніку» садзейнічалі папулярныя роднай беларускай мовы.

Яўген Агейчык распавёў пра спартыўны і жыццёвы шлях свайго знакамітага вучня В. Абраменкі. Добрым словам згадаў ён маладзейшых калегаў-трэнераў. Прынялі ўдзел ва ўрачыстасцях удава віцэ-чэмпіёна Галіна Абраменка, дачка, зяць і ўнук.

Пра сур'ёзнае стаўленне да турніру сведчыць тое, што тут прысутнічаў 18-разовы чэмпіён і прызёр спаборніцтваў па самба Беларусі, Савецкага Саюза, Еўропы і свету Віктар Бухвал, які гэтым разам быў галоўным суддзём.

Вельмі цікава было назіраць не толькі за барацьбой

Урачысты момант узнагароджвання

спартсменаў ды іх эмоцыямі, але і за бацькамі. А ў канцы турніру пераможцы, судзі, родныя В. Абраменкі атры-

малі памятныя медалі, дыпломы, граматы і іншыя памятныя знакі.

Уладзімір ШУЛЯКОЎСКИ, фота айтара

Музей у школьным двары

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1)

Вясною пачалася праца над агароджай. Нарыхтоўваць тын і агароджаваць дапамагалі сябры гуртка «Арганаўты мінулага». Улетку пачалася праца ўнутры хаты. Сапраўдную печ са старой цэгла пабудоваў майстар з в. Латышонкі Уладзімір Цвячкоўскі. Пэўныя фінансавыя сродкі ахвяравала на будаўніцтва музея нашая зямлячка з Масквы

У першым пакоі размешчаныя прадметы побыту і прылады працы XIX і пачатку XX ст.: жорны, печ, лаўкі, прадметы бандарства, ганчарства, кавальства, цяслярства, ткацтва і г.д. Агульная колькасць экспанатаў першага пакоя хаты больш за 20 адзінак. Ёсць тут і шмат сапраўды ўнікальных.

У другім пакоі прадстаўлены інтэр'ер

Пасля паказу прэзентацыі «Стварэнне музея» з прывітальным словам выступіла дырэктар школы В. Атрошка. Яна ўручыла лісты падзякі «Дабрадзёму музея» ўсім, хто аказаў дапамогу ў яго пабудове. Аўтар гэтых радкоў распавёў прысутным аб мэтах стварэння музея. А далей найбольш актыўным збіральнікам каштоўнасцяў уручыў лісты-падзякі «Рупліўца музея». Сярод іх – старшыня Мёрскага раёнага Савета Марыя Баніфатава, якая на свята прынесла чарговы падарунак – малаток-пячатку, каб ставіць таўро на вырабленую цэглу, а таксама старую кнігу, якую перадаў для музея доктар З. Паляржын. Актыўна збіраў музейныя прадметы і наш зямляк пісьменнік Славамір Даргель, які цяпер жыве ў Мінску. Намеснік галоўнага рэдактара газеты «Мёрскія навіны» Леанід Матэленак падараваў дакументы канца XIX – пачатку XX ст. з Узмёнскай царквы. Мікалай Паўловіч з Латвіі раней перадаў шмат каштоўнасцяў для нашых музеяў і на свята прыехаў не з пустымі рукамі. За актыўную збіральніцкую дзейнасць лістамі падзякі былі адзначаныя таксама паэт-зямляк Сяргей Панізьнік, студэнт гістфака БДУ Ігар Кандратовіч, былая настаўніца працоўнага навучання Т. Пацеенак ды іншыя.

Былая старшыня Мёрскага раёнага Савета падаравала ў музей пяць кавалкаў саматканай тканіны розных відаў з куфэрка сваёй свякроўкі. Са словамі падзякі і падарункамі выступілі таксама старшыня раёнага савета ветэранаў Ч. Кашкур, дырэктар Мёрскага

дзіцячага садка №3 В. Аляксеева. Быў зачытаны прывітальны верш С. Панізьніка на адкрыццё музея.

Сімвалічны падарункі паднеслі вучні дырэктару школы і кіраўніку музея: хлеб (каб у хаце заўсёды было што паесці), падкову (каб было шмат новых знаходак), мёд (каб салодкім было жыццё), салому (каб было мякка, калі раптам давядзецца падаць), абраз (каб Бог заўсёды аберагаў ад злога), свечку (каб у хаце былі святло і дабрыва), кажух на шчасце і на багацце – кошык (каб было чым даброты прыносіць у хату). Пасля гэтага Ю. Сіповіч прачытаў верш Рыгора Барадуліна «Матчына хата», а ўдзельнікі харэаграфічнага гуртка выканалі танец «Церніца».

Далей у суправаджэнні музыкаў з гармонікам прысутныя накіраваліся да будынка хаты-музея. У весніцах сімвалічную стужку перарэзалі старшыня Мёрскага райвыканкама І. Кузняцоў, старшыня райсавета М. Баніфатава, дырэктар школы В. Атрошка. На ганку гасцей сустракалі кіраўнік музея і вучаніца 9 класа Наташа Гагалінская.

Кароткімі малітвамі дабраславілі пабудаваную хату ксёндз Крыштоф Мякіна і благачынны Віктар Вабішэвіч. Кіраўнік музея адчыніў хату арыгінальным ключом і павёў экскурсію: ад сярпоў, жорнаў, сявенек ды мялак да прадметаў хатняга ўжытку. Шмат прадметаў былі невядомыя нават старэйшаму пакаленню.

А захавальніца фондаў Марыя Ермалёнак дапоўніла экскурсавода апоўднем аб саматканым адзенні пачатку XX ст. яе бабулі Агаты. Пасля экскурсіі госці пажадалі музею плённай дзейнасці і ўдзячных наведнікаў.

Вітайт ЕРМАЛЁНАК,
настаўнік гісторыі
Мёрскай СШ №3,
краязнаўца
Фота Дзіяны ВАРОНА,
Леаніда МАТЭЛЕНКА, Віктара
КАЛЬНІША

Рэдакцыя «Краязнаўчай газеты» шчыра віншуе сябра рэдакцыі нашага выдання з адкрыццём чар-говага музея. Няхай часцей працуе ключ – адмыкае дзверы ў мі-нуўшчыню і будучыню.

Сімвалічныя падарункі ад вучняў

Тамара Ляхава. На сродкі раёнага аддзела адукацыі, спорту і турызму былі набытыя дошкі для падлогі, цэмент. Усё лета працаваў аўтар гэтых радкоў з сынам Антонам; на ўласныя сродкі набыліся неабходныя для будаўніцтва рэчы: цвікі, фарба ды інш. Некаторыя працы выканалі будаўнікі з ААТ «Чэрасы». Такім чынам, да восні асноўныя працы на будаўніцтве былі закончаныя. Пачалося стварэнне музейнай экспазіцыі. Цягам восні і зімы і гэтая праца была закончаная.

Адначасова з заканчэннем стварэння экспазіцыі пачалося напісанне сцэнара ўрачыстасці адкрыцця музея. З гэтым паспяхова справілася настаўніца беларускай мовы і літаратуры Наталля Гагалінская. А буклеты, запрашальнікі і прэзентацыю да адкрыцця музея зрабіла бібліятэкар школы Дзіяна Варона.

Музейная экспазіцыя складаецца з трох асноўных раздзелаў, што адлюстроўваюць побыт сялянаў з другой паловы XIX і да канца 50-х гг. XX ст.

сялянскай хаты 30-х гадоў XX ст. Тут знаходзяцца тагачасныя кросны, шафа, драўляны ложка, калыска ды іншыя экспанаты, зробленыя сялянамі. На покуці змешчаныя праваслаўныя абразы таго часу. Сцены ўпрыгожаныя дыванамі, маляванкамі і вышыванкамі 1930-х гг.

У трэцім пакоі размясцілі экспанаты, што былі ў сялянскіх хатах пасля Вялікай Айчыннай вайны. Тут і самаробныя прадметы, што былі ў тыя часы ў хатах, але большасць рэчаў – набытыя ў крамах. Гэта і стол, і шафа з люстэркам, буфет, жалезны ложка, патэфон і іншыя экспанаты.

На адкрыццё музея сабраліся госці як з нашага раёна, так і з іншых месцаў краіны, а таксама замежныя. Вядучыя свята вучні 9-х класаў Вікторыя Новік, Ганна Кураш і Юра Сіповіч шчыра віталі гасцей. Настрой імпрэзе задала вядомая песня «Спадчына». Затым гаспадар і гаспадыня, ролі якіх выконвалі ваш карэспандэнт з жонкай Марыяй, прадставілі сцэнку «У нас – уваходзіны».

Каля ганка музея

Традыцыі і сучаснасць

Спадчына ўжо не прыярытэт класікаў, а тэма маскультура

«Нок-кеу» – «Знак бяды», Мн., 2014, «DIY edition»

Калі мы з Анатолям Мьяльгем прыйшлі ў рок-журналістыку 30 гадоў таму, у беларускім маскультуры былі вялікія «Песняры» і куча рознай драбязы, якая таптала свой талент, здрадзіўшы роднаму спеву. Пачалі мы шукаць... і знайшлі «Мрою», «Бонду», «Мясцовы час», «Магістрат», але герояў для паўнаважнай музычнай газеты не ставала. Тады пачалі ўгаворваць іншамоўных: «У нас беларускае выданне, калі заспяваеце для сваіх, трапіце ў нашыя агляды». І зерне трапіла ў сытнюю глебу. Цяпер нікога агітаваць за родную стыхію не трэба, бо рух гэты найбольш дынамічны і плённы, хоць у кожнага свой шлях вяртання. Восем і мінскі сцэб-метал-гурт «Нок-кеу», выдаўшы за 20 гадоў аж тры альбомы ды столькі ж сінглаў у чужой стыхіі, усё ж свой юбілей сустрэў летась прафесійна даспелым (а мо і пераспелым) беларускім альбомам «Знак бяды»... Канцэпцыя, назва падказаныя вялікім прэзаікам, а вершы ў іх і свае, і Багдановіча, сабраныя ў даволі сур'ёзны вытвор, які, аднак, ні самі не рызыкавалі выдаць прамысловым накладам, ні выдаўца смелага не знайшлі.

разна беларускім прозвішчам Алена Процька. Дык вось і для альбома «Знак бяды» яна запісала ў мінскай студыі «Вох'87» свае вакальныя партыі. Нельга не згадаць і спевы вакалістаў Харавой капэлы БДУ Канстанціна Фаміна ды Ірыны Крэмень, а Кірыла Нікееў ганарыцца статусам ex-«Beer Beag» (Москва). Адтуль жа і дадатковы клавішнік Віталь Бараўкоў.

Згадаўшы замежных зорак, як забыцца на сваіх? Пра верш Максіма Багдановіча «Не кувай ты, шэрая зязюля» пісалі і класікі, і сучасныя даследчыкі, бо ў літаратурнай скарбонцы кожнага народа ёсць творы, якія філасофскай ідэяй і глыбокім сэнсам змяняюць жыццёвыя прынцыпы чалавека, прымушаюць памятаць мінулае й клапаціцца пра будучыню. Вялікі Максім Гарэцкі напісаў цэлае эсэ «Максімава зязюля», а літаратуразнаўца Наталля Анапрэнка ў часопісе «Веснік БДУ» апублікавала даклад «Фальклорны кампанент у творчасці Максіма Багдановіча», падкрэсліўшы, што акурат у згаданым вершы «значную нагрузку нясуць на сабе эпітэты фальклорнага паходжання». Твор нярэдка й спяваюць фальклорныя калектывы. Найбольш хіт з музыкай Міколы Равенскага стварыў у 1997-м Данчык (CD «Калядныя

тады ўскалыхнуў хіт дуэта Сапуноў/Басік «Уздыем нашы сцягі»), а з імі прыходзіў і досвед.
Гэй, сябра, уздымем
НАШЫ сцягі,
Гэй, адчынім аканіцы ў знак.
Гэй, сябра, уздымем
нашы сцягі,
Гэй, уставай,
калі ты не мярцвяк.

І вось стаўлю эксклюзіўны дыск ды чакаю новых эмоцыяў. Першае ўражанне: шматабяцальны пачатак у атмасферы колішняга куміра савецкай моладзі – альбома «Гімн Сонцу» гурта Стаса Наміна (1980). Нямаюць яркіх інструментальных пасажаў, вакальных вобразы, але маштабнага настрою не адчуваецца. Каб такое было гадоў 30 таму, калі heavy metal толькі пачынаўся, быў на піку ўсеагульнай увагі, дык мо не «N.R.M.» стаў бы культавым брэндам беларускага року, а «Нок-кеу». Праўда, «Нок-кеу» і з'явіўся ў 1994-м, калі на парэштках «Мроі» ўзнік «N.R.M.». Яшчэ 20 гадоў гурт шукаў сябе, забаўляючы то панкам, то металам на клубных канцэртах, байк-злётах, фестывалях. Але ж даспеўшы да асэнсавання сябе часткай БЕЛАРУСКАЙ культуры, «Нок-кеу» фінансава не адолеў прамысловы наклад, хоць матэрыял яна не бяздарны.

А шлях быў няпросты, у 2002-м калектыву нават зазнаў распад. Але ў жніўні 2005-га гітарыст Яр Сапуноў вырашыў сабраць гурт зноў. І плёнам стаў у 2007 годзе дэбютны альбом «Всё НОК-КЕУ», а потым і наступныя фанаграфічныя рэлізы пайшлі даволі рэгулярна.

Прадчуванне нейкага таемнага знаку спела яшчэ перад стварэннем канцэпцыі. Натуральна, яно і вылілася ў альбоме «Знак бяды», хоць названая песня туды не ўвайшла (яна з «Ad Libitum», 2009).

У 2007 годзе я іх упершыню й заўважыў, трапіўшы на панк-метал-канцэрт у Смалявіцкім доме культуры, дзе выступалі яшчэ рускамоўны «Нок-кеу» і беларускамоўны «Акропаль». Як каларытна кантраставалі тыя смалявіцкія цудзікі белгранджу ў параўнанні з банальнымі мінскімі метал-каверамі «Кіно», затое ў сваіх песнях ужо чуўся родны водгук.

Афіцыйны склад удзельнікаў студыйнай сесіі: Яраслаў Сапуноў – гітара, клавішныя; Ірына Сапунова – скрыпка, дызайн; Зміцер Рудовіч – вакал, дызайн; Аляксандр Волчак – бас-гітара; Альгерд Концаў – бубны.

Дык вось, трапіўшы ўжо ў ранг ветэранаў, «Нок-кеу» пачаў задумвацца і аб прычынах упадку нацыянальнай свядомасці народа ажно да ступені поўнай абыякавасці да сваіх каранёў. А ў 2009 годзе з'явіліся першыя сінглы з творамі на роднай мове (інтэрнэт

А сярод запрошаных дык і ўвогуле неверагодныя персонны. Любіце германскі «Scorpions»? Хто там на падпеўках у Клаўса Майне? Дзяўчына з вы-

песні»). І вось да верша звярнуўся метал-гурт:

Не кувай, мая зязюля,
Сумным гукам у бары;
Можа я і жыццё буду,
Але лепш не гавары.

Зрэшты, Данчыка пераўзвысіць не ўдалося. Дый у «Спадчыне» (не Купалаўскай) чуюцца агрэхі («і вецер падуе» замест «падзьме»), хоць спадчына цяпер не прыярытэт класікаў, а тэма маскультура.

Мне сярод халодных прафесійных клішэ кінулася на слых песня «Нема крычу». Во дзе вакалісты вылузваюцца Божым дарам сапраўднага Таленту!

І хоць настраёвы інструментал «Эпітафія» быў у 2013 годзе, «Калыханка» ў 2012 годзе выдавалася па-руску, а «Спадчына» яшчэ ў 2011-м нарадзілася па-беларуску, альбом не разваліўся на часткі эмацыйна ці сэнсава, хоць і надзвычайнай пераканаўчасцю не дзівіць. У новых творах («Рух», «Калінай чырвонай», «Папараць-кветка», «Горад М», «Кліч крыві») шмат якаснага матэрыялу, але калі адзін стварае з якасных цаглінак цуд Сынкавіцкага храма-крэпасці, дык другі будзе так патрэбны калгасу свіран. І кожны спасылаецца на беларускую рацыянальнасць.

Вітаўт МАРТЫНЕНКА, музычны крытык
Фота А. ГАРБАЦЭВІЧА

Наш каляндар

Жывое срэбра голасу

Розныя крыніцы падаюць, што беларускі спявак і педагог Міхась ЗАБЭЙДА-СУМІЦКІ нарадзіўся 14 чэрвеня 1900 г. у в. Несцеравічы Ваўкавыскага павета. Сам ён расказваў, што было тое ў адной з трох вёсак – Шэйпічы (цяпер Пружанскі раён), Падароск ці Несцеравічы (цяпер Ваўкавыскі раён). А дваіное прозвішча (якое ўзяў ужо ў сталым веку) ад бацькі Івана (Яна) Андрэевіча Забэйдзі з вёскі Несцеравічы і маці Аляксандры Феліксаўны Суміцкай з вёскі Шэйпічы. Дарэчы, аднавяскоўцы казалі, што Іван Андрэевіч добра спяваў. Памёр ён, калі Міхасю было паўтара года.

Скончыў Зельзінскую аднакласную школу, а ў 1914 г. – двухкласнае царкоўна-прыходскае вучылішча ў Галоўчыцах. І адразу ж паступіў у Маладзечанскую настаўніцкую семінарыю. Праз год, калі набліжаўся фронт, семінарыя эвакуявалася ў Смаленск, куды пераехаў і Забэйда. Скончыў семінарыю ў 1918 годзе і паехаў працаваць у Сібір, куды з'ехала маці. Так пачаліся доўгія замежныя шляхі выбітнага спявака. Пра іх напісана нямаюць розных публікацыяў ды кнігах.

Але заўсёды гэты творца завастраў увагу слухачоў і субяседнікаў, што ён – беларус. У кожны канцэрт устаўляў хаця б колькі твораў з беларускай музычнай спадчыны. А на афішах, ужо жывучы ў Чэхіі, маючы сусветную вядомасць, пісаў што ён «беларускага паводу» (г.зн. – беларус з паходжання). Яшчэ ў 1936 г. ён браў удзел (на запрашэнне Рыгора Раманавіча Шырмы) у прадстаўленні класічнага беларускага рэпертуару.

У 1939 г. планавалася турне спявака па Еўропе і Амерыцы, але перашкодзілі ваенныя дзеянні, што пачаліся з бамбёжак найперш Варшавы. Пад час бамбардзіроўкі польскай сталіцы, дзе спявак тады жыў і працаваў, быў кантужаны. Яго стрыечны брат Язэп Урбановіч з адным са сваіх таварышаў прабраўся праз акружэнне і спрабаваў вывесці Забэйдзі-Суміцкага, але той быў настолькі хворы, што не здолеў ісці з імі. Вясной 1940 г. атрымаў запрашэнне ад Народнага тэатра з Прагі і пераехаў туды.

3 мая 1940 г. і да канца жыцця родным горадам для яго стала Прага. М. Забэйдзі-Суміцкага запрашаюць на сталую працу ў Нацыянальны тэатр. Пазней яшчэ выкладаў спевы ў музычнай акадэміі.

Толькі адзін раз, у 1963 г., яго запрасілі ў Савецкую Беларусь. У Мінску, Гродне, Ваўкавыску, Слоніме, Лідзе, Баранавічах, Віцебску, Магілёве і Гомелі канцэрты прайшлі з аншлагамі.

У кастрычніку 1965 г. мастак ездзіў па запрашэнні Галоўнага праўлення Беларускага грамадска-культурнага таварыства ў Польшчы на Беласточчыну, дзе даў канцэрты ў беларускім асяроддзі.

У Празе яго наведвалі Максім Танк, Янка Брыль, Уладзімір Караткевіч, Алег Лойка, А. Гарадзіцкі, Сяргей Грахоўскі; ліставаўся з Янкам Брылём, Уладзімірам Караткевічам, Нілам Гілевічам. І ўвесь час марыў пра Беларусь, хацеў дажыць век на роднай зямлі. Не атрымаў дазволу.

Памёр у Празе 21 снежня 1981 г. Пахаваны на пражскіх Альшанскіх могілках, на магіле помнік з надпісам на чэшскай і беларускай мовах.

Паэт Сяргей Панізьнік – адзін з тых, хто ведаў Забэйдзі-Суміцкага і сябраваў з ім. Ён згадвае:

– Міхась Забэйда мяне з радасцю прыняў, я часта заходзіў да яго ў госці, і ён даваў мне свой архіў для працы. Аднойчы на развітанне падарыў мне келіх. Кажа: вось будзеш помніць пра мяне. «Келіх Забэйдзі» – такі верш у мяне ўзнік.

Паэрытваваў Уладзімір ПУЧЫНСКІ

Сяргей ПАНІЗЬНІК

Келіх Забэйдзі

Сыходзілі дні з маладога папасу,
Крутымі шляхамі пляніда вяла,
І маціна кварта сіроцкага
квасу
Паўнюткай ніколі ў руках
не была.
У вырай узнісся ўзнадзеяны
голас,
У сумоі народаў як свой
узляцеў,
Каб родную песню выводзіць
у колас
І срэбраны келіх прыняць
не хацеў.
Высокая слава скубла адзіноту,
Спазнаў салавей, дзе бяда,
дзе віна,
Ня чула Радзіма апошнюю
ноту,
Быў срэбраны келіх дапіты
да дна.
Ад нас не затулена
пражскае сонца
На келіхі-вежы паважна глядзіць,
А золатам промніка
ў срэбнае донца
Пастукае памяць, імя згудзіць.
Яшчэ заляе нам Забэйда-Суміцкі,
Над матчынай квартай
абсыпецца гром,
Прыціхне раса
ля самотнай сунічкі,
Напоўніцца келіх жывым
серабром.

На фота Сяргея Панізьніка: М. Забэйда-Суміцкі ў сваёй пражскай кватэры (1970-я гг.)

Чэрвень

22 – Герасімовіч Эдуард Іванавіч (1945, Расія), тэатральны дзеяч, заслужаны работнік культуры Беларусі, лаўрэат спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь (1999) – 70 гадоў з дня нараджэння.

22 – Цярэнцьева Святлана Валянцінаўна (1940, Магілёў), мастак дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва – 75 гадоў з дня нараджэння.

24 – Беларуская сялянска-работніцкая грамада (Заходняя Беларусь; 1925), масавая легальная рэвалюцыйна-дэмакратычная нацыянальна-вызваленчая арганізацыя працоўных Заходняй Беларусі, арганізаваная ва ўмовах сацыяльнага і нацыянальнага прыгнёту з мэтай вызвалення Заходняй Беларусі з-пад улады буржуазнай Польшчы, – 90 гадоў з часу стварэння (дзейнічала да 21.03.1927).

24 – Беларускі саюз архітэктараў (Мінск; 1935), грамадскае аб'яднанне, творчы саюз – 80 гадоў з часу стварэння.

24 – Краскоўскі Іван Ігнатавіч (1880, Гродзенская губ. – 1955), палітычны і культурны дзеяч, педагог, у эміграцыі (Чэхія) – 135 гадоў з дня нараджэння.

24 – Кузьма Чорны (сапр. **Раманоўскі Мікалай Карлавіч**; 1900, Капыльскі р-н – 1944), пісьменнік, перакладчык – 115 гадоў з дня нараджэння.

25 – Барысевіч Аляксей Іванавіч (1880, Карэліцкі р-н – 1953), вынаходнік-самаву, які ўдзельнічаў у вырабе першых (залатых) зорак Крамля ў Маскве, у мантажы самалётаў АНТ-20 («Максім Горкі») і АНТ-25, на якім адбыўся першы пералёт з СССР у ЗША, – 135 гадоў з дня нараджэння.

25 – Пятрусь Броўка (Пётр Усцінавіч) (1905, Ушацкі р-н – 1980), паэт, празаік, грамадскі дзеяч, народны паэт Беларусі, акадэмік НАН Беларусі, заслужаны дзеяч навукі Беларусі, лаўрэат Ленінскай прэміі (1962), Дзяржаўнай прэміі СССР (1947, 1951), Літаратурнай прэміі імя Якуба Коласа (1959), Дзяржаўнай прэміі Беларусі імя Янкі Купалы (1970), Дзяржаўнай прэміі БССР у галіне навукі і тэхнікі (1976), Герой Сацыялістычнай Працы (1972) – 110 гадоў з дня нараджэння.

25 – Глазай Уладзімір Міхайлавіч (1915, Расія – 1980), беларускі і расійскі спявак, заслужаны артыст Беларусі – 100 гадоў з дня нараджэння.

25 – Стральчэня Віктар Аляксандравіч (1940, Гомель), артыст оперы, заслужаны артыст Беларусі – 75 гадоў з дня нараджэння.

25 – Цэlesh (Целеш) Мікола Яфімавіч (1900, Барысаўскі р-н – 1976), пісьменнік, у эміграцыі (ЗША) – 115 гадоў з дня нараджэння.

26 – Емялянаў Анатоль Серафімавіч (1935, Расія), фалькларыст, даследчык паэтычных асаблівасцяў беларускай радзіннай паэзіі – 80 гадоў з дня нараджэння.

26 – Маленчанка Рыма Фёдаруна (1935, Орша), актрыса, педагог, заслужаная артыстка Беларусі – 80 гадоў з дня нараджэння.

26 – Пачобут-Адлянцікі Ян Уладзіслаў (1640, Віленскае ваяв. – 1703), вайсковы дзеяч ВКЛ, удзельнік вайны Расіі з Рэччу Паспалітай 1654 – 1667 гг., пісьменнік-мемуарыст – 375 гадоў з дня нараджэння.

Наш календар

3 пакалення расстралянай літаратуры

Леопольд РОДЗЕВІЧ нарадзіўся 12 чэрвеня 1895 г. у фальварку Кур'янаўшчына ў Вілейскім павеце (цяпер Лагойскі раён) у збяднелай шляхецкай сям'і. Скончыў Вілейскае гарадское вучылішча, у дзевятнаццаць гадоў пераехаў да сястры ў Вільню. У той жа час пачаў удзельнічаць у Беларускай музычна-драматычным гуртку, разам з братам Чэславам і сястрой Ядвігай у складзе трупы Ігната Буйніцкага выступаў у тэатральных пастаноўках.

У Першай сусветнай вайне Л. Родзевіч у ўдзельнічаў з-за стану здароўя, у 1915 г. выехаў на Паўночны Каўказ да сястры Яніны. Пасля лютаўскай рэвалюцыі быў мабілізаваны ў войска, адкуль неўзабаве ўцёк і накіраваўся ў акупаваны немцамі Мінск. Працаваў пісарам у Беларускай вайсковай камісіі і службоўцам у міністэрстве сельскай гаспадаркі, а калі ў Мінску ўсталявалася савецкая ўлада, вярнуўся ў родныя мясціны і быў настаўнікам у мясцовай сямігодцы. Пасля прыходу польскіх войскаў перабраўся ў Вільню.

1923 г.

Л. Родзевіч быў рэдактарам газеты «Наша будучыня», «Беларускі зван», выдаваў творы беларускіх пісьменнікаў: дзякуючы яго клопам пабачылі свет «Строма» Уладзіміра Дубоўкі, «Уяўленне» і «Наростані» Уладзіміра Жылкі. У 1920-х – 1930-х гг. – рэдактар газеты «Чырвоны сцяг» і часопіса «Бальшавік», член камісіі па вывучэнні Заходняй Беларусі пры АН БССР, ад якой быў адхілены ў пачатку 1933 г. 18 ліпеня таго ж года Л. Родзевіча арыштавалі і выслалі за межы Беларусі, у Саратаў, на

жыццё зарабляў працай у лясніцтве. У 1938 г. зноў быў арыштаваны, далейшы лёс невядомы – магчыма, яго расстралялі. Быў рэабілітаваны ў 1956 г.

Л. Родзевіч вядомы як празаік, аўтар п'есаў «Блуднікі», «Пакрыўджаныя», «Збянтэжаны Саўка», «Пасланец», «Багаты і бедны», «Досвіткі», «Кавалі», таксама пісаў вершы. Адзін з іх прапануем вашай увазе.

Падрыхтавала Ніна КАЗЛЕНЯ

Леопольд РОДЗЕВІЧ

Буслы

У садочку пры дарозе,
З часоў даўніх на бярозе
Буслы завяліся.

Вельмі было дарагое
Ім сваё гняздо старое –
Навек з ім зжыліся;

Але людзі захацелі,
Каб то буслы пераселі
На другі бок саду;

Для таго слуп укапалі,
Барану прымацавалі,
Розную прыладу.

Але буслы больш цанілі
Гняздо, што дзяды зрабілі,
На ім засталіся.

Лепш, мілей свая руіна,
Чымся пекная чужына...
Беларусь! Свой родны край
На чужыя не мяняй!

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

НАРОЎЛЯ – (заканчэнне артыкула). Побач быў маёнтак з вінакурняй і капліцай. Сярод пабудоваў 2-й пал. XIX ст. вылучаецца жылы аднапавярховы драўляны дом з мезанінам на вул. Кастрычніцкай (цяпер у ім Дом школьнікаў). У канцы XIX ст. была пракладзеная вузкаякалейка, што звязвала Нароў-

лю з в. Красноўка. Працавалі конскі завод Горвата, аптэка. Частка насельніцтва займалася бандарствам. У 1908 г. мястэчка (162 двары, 1528 жыхароў), сяло (110 двароў, 486 жыхароў), маёнтак (14 двароў, 150 жыхароў). У 1913 г. першую прадукцыю дала цукерачная фабрыка Горватаў; з 1914 г. працавала бальніца.

З красавіка 1919 г. у Гомельскай губерні РСФСР. Дняпроўскае рачное параводства ў 1921 г. змантавала ў Нароўлі тэлефонную падстанцыю на 10 нумароў. З ліпеня 1924 г. у складзе БССР, цэнтр раёна Мазырскай акругі, працавалі агароднінасушыльная фабрыка, 5 гарбарных заводаў, паравы млын, 78 саматужнікаў. У 1927 г. адкрыты краязнаўчы музей (спыніў існаванне ў 1930-я). У 1931-м арганізаваная суднабудаўнічая арцель, кандытарская фабрыка «Чырвоны мазыранін». З 27 верасня 1938 г. гарадскі пасёлак; 4770 жыхароў (1939).

Кандытарская фабрыка «Чырвоны мазыранін»

У Вялікую Айчынную вайну з жніўня 1941 да 30 лістапада 1943 г. акупаваная нямецка-фашысцкімі захопнікамі, якія знішчылі тут 173 мірных жыхароў. 26 чалавек пахаваныя ў магіле па вул. Кастрычніцкай.

З 1954 г. Нароўля ў складзе Гомельскай вобласці. 4,8 тыс. жыхароў у 1959 г. У снежні 1962 – студзені 1965 г. у Ельскім раёне. 6,6 тыс. жыхароў у 1970 г. З лістапада 1971 г. – горад.

Цяпер у горадзе пераважае 1-павярховая драўляная забудова сядзібнага тыпу. Узведзеныя помнікі на брацкай магіле савецкіх воінаў і на брацкай магіле савецкіх воінаў, партызанаў і мірных жыхароў, якія загінулі ў Вялікую Айчынную вайну, У. Леніну. Зберагліся помнікі архітэктуры XIX ст. – Нараўлянская сядзіба (у парку) і Нараўлянскі жылы дом. За 0,3 км на паўднёвы ўсход ад горада, на першай надпоймавай тэрасе р. Прыпяць паселішча эпохі неаліту і бронзавага веку. Сярод знаходак – кераміка, крамянёвыя скрабкі, праколкі, каменныя сякеры і інш.

Цяпер маюцца 4 дашкольных ўстановаў, 3 сярэднія школы, школа мастацтваў, раённая і дзіцячая бібліятэкі, раённы Дом культуры, парк (помнік прыроды мясцовага значэння), этнаграфічны музей (з сакавіка 1993 г.). Выдаецца раённая газета «Прыпяцкая

Помнік, прысвечаны чарнобыльскай трагедыі

праўда» (з 1932 г.). У 1998 г. пабудаваны мураваны касцёл Святога Крыжа.

Радзіма батаніка, акадэміка НАН Беларусі і акадэміка АН Таджыкістана, доктара біялагічных навук, прафесара, заслужанага дзеяча навукі БССР Мікалая Смольскага, паэта Давіда Сімановіча, доктара псіхалагічных навук, прафесара Якава Камінскага, доктара эканамічных навук, прафесара Генадзя Кулажанкі, кандыдата філалагічных навук, дацэнта Лідзіі Злобін, кандыдата гістарычных навук, дацэнта Уладзіміра Тугая, Героя Савецкага Саюза, удзельніка Курскай бітвы Майсея Співака (ягонае імя носіць адна з вуліцаў горада).